

SZZK_Texty určené jako podklad pro rozpravu v lednu 2025

Část 1: Současný český jazyk.

Teoretické a metodické otázky popisu současné češtiny; zvl. se zaměřením na lexikální a stylistickou rovinu. Před začátkem SZZK si vylosujete jeden text. V průběhu zkoušky pracujete s textem, na jehož základě popíšete výrazné jazykové a textové jevy, zaměřujte se zvl. na lexikální a stylistickou rovinu s oporou o nižší plány jazyka. Zkoušející vždy pokládají doplňující otázky.

Text 1

**Jaroslav Rudiš: Konec punku v Helsinkách /ukázka/ Labyrint Praha
2010, strana 112-118**

Ježíš v brance, Madonna v útoku

Dny zvolna tečou. Dveře Helsinek se otevírají a zase zavírají a zem pod nimi se napíná a chvěje. Nikdo si nedokáže vzpomenout, jak dlouho už to vlastně trvá. Skleničky tančí v třisekundovém taktu a voda v trubkách hučí. Ole dodržuje celibát a odmítá se s Torstenem dál bavit o holkách. A také si všiml, že po stěně u baru běží další docela malá puklinka. Bulvárem duní tramvaje a těžké nákladáky vozí vytěženou hlínu, písek a šutry na kraj města. Tam vyrůstá kopec na sáňkování, hned vedle podobného kopce, kam po válce navozili hromady suti. Ale tahle hora prý bude nakonec mnohem větší, protože dálnice pod městem má být šestiproudá.

Díval se z okna. Za Lenou, která se blížila na kole, vlála šála. Než se si uvědomil, kdo to je, stála před ním v modrém zimním kabátě s vysokým límcem, úzkých džínách a okopaných černých kozačkách. A než se na ni podíval podruhé, její kabát už ležel vedle přes židli a Lena si zapalovala cigaretu, kterou dokouří zase jen do poloviny.

„Zdá se mi, že naše město bude nejen golfový, ale taky lyžařský středisko. Kopců na sáňkování v týhle rovině není nikdy dost,“ řekla Lena. Bude poledne a Gabi se nabídne, že by mohla na stoly dát adventní výzdobu, docela malé věnečky, ale Ole nechce.

Helsinky přece nejsou žádný bavorský kostel. Pak si to rozmyslí a řekne, proč vlastně ne. Otevrou se dveře a dovnitř vlétne kousek zimy. Ole ví, kdo to je. Slyší, jak jde rovnou k baru, poznal by ho podle těžkopádné chůze, i kdyby byl slepý. Sáhne Italce na bok.

Má správnou teplotu. Naplní páku dvěma porcemi kávy, zacvakne ji, přisune dva šálky a zmáčkne tlačítko. Pak se otočí a řekne, nazdar Franku, a Frank řekne, nazdar Ole.

„Jak je?“

„Prosinec.“

Ole pustí muziku. A když je káva hotová, vezme oba šálky a postaví je na stůl. Jeden pro sebe, druhý přistrčí Frankovi. A mezi ně šoupne popelník. Je dvanáct, země pod jejich nohama se trochu zatřepe a Gabi přinese talíř soljanky. Frank polévku pomalu jí, každou lžící pofouká, i když soljanka tak horká nikdy není. Ole míchá kávu a cítí, že na Frankovi je dneska něco divného. Pořád ta stejná bunda, kouty a džíny rozdrbané na kolena.

Najednou si všimne velkého hnědého kufru, který Frank položil na židli vedle sebe. A taky si všimne, že Frank dneska není ospalý. Naopak, jako by ho něco nakoplo a vrátilo zpátky do tohoto světa, což nemusí být úplně výhra, ale je to alespoň nějaká jistota.

„Ty někam jedeš?“

„Dá se říct, že jsem dojel.“

„Tak to není nic nového.“

„Už je to hotový.“

„O čem to meleš, Franku?“

Ole přemýšlí, jestli Frankovi zase trochu víc nehráblo. Houbičkový král Frank ztrácel kontakt s realitou. Jestli se jejich kapela kvůli něčemu rozpadla, tak kdyby nebylo problému s Malcolmem, určitě by ji rozložily hulení a houby. Frank se začal zpomalovat a jeho problémy jednu chvíli zaměstnaly nejmíň pět doktorů a nikdy se z toho úplně nedostal. Po jednom ostřejším psychedelickém výletě spadl ze schodů a probral se až za dva dny v nemocnici. Nejdříve ho odepsali a rovnou řekli, že se už nikdy neprobere. Ale Frank je Frank, a tak se probral.

„Byl jsem tam,“ řekl Olemu, když se za ním tenkrát zastavil.

„Kde?“

„Na druhém břehu. Doktor řek, že jsem prodělal klinickou smrt. Ten tunel se světlem na konci, jak se o něm vždycky žvaní, ten fakt existuje, taky jsem tím projel.“

„Hlavně, že si to přežil.“

„Ale jednu věc ti říct musím. Elvis tam není. Ani Sid a Nancy tam nejsou. Kde teda jsou, to se mě neptej.“

Od té doby byl Frank ještě zpomalenější, jenže ani to nebyl konec, protože o ten se postarala až Marta a její pošahaný liánový experiment se smrtí a zrozením. Svět se točí, on chodí na místě a nespí. Teď ale stojí před Olem, na čele má pořád jizvu z toho pádu ze schodů a úplně září, jako by sjel kilo koksu. Co má sakra v tom kufru?

Že by celou svou schízu zabalenou na cesty?

Frank vezme kufr a položí ho na stůl.

„Dějiny světa. Je to kompletní!“

„Cože?“

„Dějiny světa v tomhle kufru po dědovi.“

„Franku, je všechno v pohodě?“

„V tý nejlepší.“

Frank otevře kufr a ukazuje docela malé figurky uvnitř. Oči se mu ještě víc rozzáří. Ole je překvapený. Tohle totiž ještě nikdo nikdy neviděl. „Roky práce, ale stálo to za to.

Nechceš si se mnou zahrát?“

„Já nevím... Za chvíli začnou chodit lidi.“

„Jen jeden zápas.“

Dřív se v Helsinkách hrálo hodně. Jednu chvíli tu dokonce byly tři fotbalky, ale pak Olemu začal ten randál vadit, a tak zůstal jen jeden. Spíš jako vzpomínka a dekorace. Je to ten, co kdysi měli ve zkušebně Automatu. „Hitler, Stalin, Churchill, Drákula, Nancy, Picasso, Ho Či Min, Luther, Leni Riefenstahl, Buddha, Matka Tereza, Einstein, Che Guevara, Johanka z Arku, Mohammed, Marlene Dietrich, Newton, Goethe, Sid Vicious, Madonna, Nietzsche, Ježíš. A víš proč? Protože všechno souvisí se vším,“ vytahuje Frank figurky jednu za druhou a oči mu září.

Ukazuje je Olemu i Gabi. A Leně s Ulrike, které probírají svoje holčičí věci. A ještě jedné důchodkyni z vedlejšího paneláku, vdově po armádním důstojníkovi, která se v Helsinkách pravidelně jednou za týden stavuje na čaj cestou ze hřbitova. Figurek je dvacet dva. „Dvě fotbalový jedenáctky, všechno můj osobní výběr. Diktátoři, demokrati, ikony popu, sportu i kultury. Dějiny lidstva si to teď rozdaj ve stolním fotbale. Hitler může hrát s Lutherem, Stalin s Drákulou, Ježíš s Matkou Terezou a jindy proti sobě. A víš proč? Protože záleží jen na tobě, jak to zamícháš. A stejně na konci zjistíš...“

„...že všechno souvisí se vším,“ skočil mu Ole do řeči.

„Přesně tak!“

Ole si vzpomněl, jak Frank chtěl po převratu studovat historii. Jenže to by si musel předtím dodělat maturitu, když ho taky vyhodili z gymplu za jejich cestu do Československa. A když hráli s kapelou, nebyl čas. A on si stejně na cesty bral vždycky historické knížky a pořád si v nich něco zaškrťoval o dvacátém století, o tom čase melancholie, krutosti a tragikomické nahoty, jak jednou Frank řekl, a Ole doteď neví, jestli to byla jeho myšlenka, nebo nějaký citát. Nakonec Franka na světě začaly nejvíc zajímat houbičky a hulení.

Teď ale září a vykládá, jak mu figurky vysoustružil jeden starý fachman, šikovný strejda, co dřív dělal ve fabrice na minomety. Frank všem ukazuje, jak jdou úplně jednoduše nasadit do každého fotbalku, a vypráví, jak jim po večerech maloval barvičkami ksichtíky. Nejvíc práce mu vždycky daly vlasy. Hitlerova patka, lokny Marilyn a pak taky Ho Či Minovy fousy. „A to není všechno,“ září dál Frank, usrkne kafe a vytahuje dvaadvacet školních sešitů. Každý nadepsaný jménem jedné z jeho fotbalových postav. Rozdává je všem okolo, ale nikdo neví, co s tím. Frank listuje sešitem. „Sepsal jsem jejich kompletní životopisy a našel i spoustu zajímavostí. Věděl jsi, že Dracula se jmenoval rumunský parník, co zmizel v roce 1937 v Černém moři i s nákladem rumunského zlata? A taky pařížský hotel, kde přespával Pinochet a kde všechny prostitutky byly Rumunky?“

Že Sidovi při pitvě doktoři našli v žaludku čtvrták?

A že Hitler je docela běžné chlapecké jméno v Brazílii?

Nebo že Newtonovi nemohlo na hlavu spadnout jablko, protože když se ta událost stala, jabloně teprve kvetly?

Věděl jsi to, Ole? Že jsi to nevěděl?“

„Nevěděl,“ přiznává Ole a myslí na to, že Frankovi nehráblo trochu, ale definitivně.

„Tak teď už to budeš vědět. Vy všichni to budete vědět.“

Tady to všechno je. Moje dějiny světa.“

„Jasně, dějiny světa,“ opakuje Lena.

„Ty si myslíš, že mi hrabe, co?“

„Ne, je to zajímavý,“ uklidňuje ho Ole, ale Frank najednou znejistí.

„Klidně mi to řekni.“

„No, možná trochu jo.“

„Moje máma si to taky myslí.“

„To je v pohodě,“ řekne Lena.

„Sme asi ve škole nikdo nedával moc pozor,“ přidává se Ulrike a Frank se uklidňuje.

„A to pořád není všechno. Teď mám v plánu postavit každý z těch postav vlastní fotbalový družstvo. Dvaadvacet fotbalových jedenáctek. Všichni milenci a milenky Marlene Dietrich, všichni Hitlerovi náckové, všichni Stalinovi komunisti, všichni Sidovi pankáči. Budou to hrát lidi po celém světě a budou si u toho vyprávět historický příběhy, protože lidi by se o dějiny měli zajímat, jinak je dějiny doženou a zas to skončí masakrem. Chci si to nechat patentovat a konečně mít prachy. Co myslíte?“

„To je skvělejší nápad, Franku,“ říká Ole a myslí na to, že Frankovi už nic nepomůže.

„Fakt skvělejší,“ říká Gabi.

„Jojo, úplně boží nápad,“ říká Lena.

„Tak co, kdo si se mnou zahraje?“

Nikomu se do toho nechtělo, ale nejlepší kamarád je nejlepší kamarád. A tak Ole s Frankem oprášili fotbálek v rohu Helsinek, rozdělili si figurky a rozehráli dějiny světa. Ole si do branky postavil Nietzscheho, do obrany zabetonoval Einsteina s Matkou Terezou a do útoku poslal Newtona, Sida a Madonnu. Frank do branky strčil Ježíše, do obrany Ho Či Mina s Drákulou a dopředu natlačil Luthera, Johanku z Arku a Stalina. Začali hrát. Gabi a Ulrike s Lenou fandily. Brzy se přidali i Utopenej, Cantona, Tom a Ramone. Míček se zběsile odrážel od těl figurek a odřených stěn. Frank zářil a vyprávěl příběhy dějin světa, za okny Helsinek duněly staré československé tramvaje a Ole zoufale prohrával a z čela si otíral pot. Pomalý Frank se najednou zrychloval a byl zpátky ve formě. Jedna nula. Dva nula. Tři nula. Deset nula. To přece není možný, napadlo Oleho. Kde se to ve Frankovi vzalo, vždyť se skoro sotva hýbe a já v tomhle přece býval dobřej, ve zkušebně i na šňůrách s kapelou. Bylo to možné. Frank byl rychlý, přesný, silný. Poslední gól dal ze zálohy od Ježíše, Nietzsche to nějak nevybral. A odvěta skončila taky katastrofou.

„Dějiny světa, to chce trénink,“ usmál se vítězoslavně Frank na všechny kolem a nejvíc na Lenu. Ale ta se lekla a cukla pohledem raději stranou. A Ole Franka pozval na pivo, které Frank hned vypil, a pak ještě jedno a Utopenej ho uznale plácal po zádech a nechal nalít panáka. A pak se země pod Helsinkami zase zachvěla, skleničky v regále si spolu zatančily a Frank si kufr sbalil.

„A kdy teda budeš dávat kino?“ zeptal se.
„Asi nějak na Vánoce,“ řekl Ole.
„Dáš mi vědět?“
„To víš, že jo.“
„Tak kdybysme se už nikdy neviděli, bylo to krásný,“
usmál se Frank a odešel.

Text 2

František Daneš: Pražská škola: názorová univerzália a specifika

Jak víme z Mathesiova ohlednutí se za desíti lety existence Pražského lingvistického kroužku (Mathesius, 1936), Kroužek se vyvíjel od diskusní platformy k organizovanému kolektivu názorově sjednocenému. U výrazných vědeckých osobností musíme ovšem předpokládat, že (nepřilíš čtená) univerzália budou individuálně modifikována. V tomto smyslu lze jistě chápat výrok neúnavného exegeta a propagátora Pražské školy Josefa Vachka, že Kroužek nikdy nepředstavoval nějaké dogmaticky uzavřené těleso: „zatímco byl jednotný co do přijetí základního strukturalistického a funkcionalistického stanoviska, pokud šlo o implementaci společných principů, vždy existovala velká názorová rozmanitost [a great variety of opinion]“ (Vachek, 1966, s. 8). Mohli bychom říci, že každý z centrálních členů PLK (Mathesius, Jakobson, Trnka, Havránek, Trubeckoj, Karcevskij, Mukařovský) měl své specifické místo v celkovém myšlenkovém světě PLK. A dodejme, že ona nedogmatická se reflektovala ovšem i v tom, že se jednotlivé koncepty i koncepce postupně vyvíjely (např. ve fonologii).

Chtěl bych tu připomenout, že význam Kroužku je třeba vidět nejen v rovině teoreticko-metodologické, nýbrž právě i v rovině organizace vědecké spolupráce, v programním úsilí vytvářet názorově sjednocené pracovní společenství. Blíže toto zaměření charakterizoval Mukařovský v jednom ze svých dopisů Havránkovi¹ takto: „Kroužek přinesl nový typ vědeckého sdružování, místo pouhé kooperace kolaborace, totiž spolupráci vzájemnou, se závaznými filozofickými předpoklady, se stálou vzájemnou kontrolou, se společným úsilím o řešení jistého daného problému v dané chvíli.“ To byl nepochybně významný počín z pohledu sociologie a metodologie vědecké práce. Ze vzájemné korespondence členů Kroužku (nyní postupně zpřístupňované edičně, především zásluhou M. Havránkové a J. Tomana) se dovídáme, že tento postup měl pochopitelně i své problémy a úskalí, avšak objevující se názorové rozdíly (tu a tam i hlubší povahy) byly pozoruhodně, ba příkladně překonávány pevnou snahou vystupovat jako soudržný celek a zachovávat veskrze pozitivní, upřímně přátelské (vůči Mathesiovi s výrazem úcty), nikoli jen kolegiální mezilidské vztahy. Tato sjednocenost způsobovala ovšem to, že názorová odpůrci Kroužku mu vytýkali izolacionismus, exkluzivnost, malou snášenlivost, ba jisté povýšenectví (nelze však vyloučit, že vystupování některých členů Kroužku mohlo tu a tam k tomuto dojmu přispívat).

V zásadě lze souhlasit s P. Steinerem (1976, s. 377), že základ Pražské školy (PŠ) tvořilo propojení komplementárních konceptů „struktura“, „znak“ a „funkce“. Dosvědčuje to např. Havránkovo vymezení „strukturální lingvistiky“ v Ottově slovníku naučném nové doby (Havránek, 1940b, s. 455n.).

Jak explicitně vyplývá z tohoto vymezení a navíc pak z další encyklopedické stati „Strukturalismus“ od téhož autora (Havránek, 1940a), koncept struktury se do velké míry opírá o myšlenkový svět tzv. holizmu a tvarové psychologie (Gestaltpsychologie); srov. i výklady Steinerovy (1976). Holizmus („filozofie celku“, vycházející z knihy J. Smutse Holism and Evolution, 1926) byl u nás v letech 30. rozvíjen a propagován zejména významným biologem J. Bělehrádkem (ten měl o něm později i dvě přednášky v Kroužku v říjnu 1945). Základní teze holizmu, že hodnota celku není dána prostou sumou jeho jednotlivých složek, respektive že hodnota jednotlivých složek je dána jejich relační pozicí v celku, se objevuje nejexplicitněji v Havránkově vymezení jazyka (Havránek, 1940b, s. 456): „...jazyk není prostým souborem jednotlivých jevů, nýbrž je složitou a celostně uspořádanou jejich stavbou, v níž jsou jednotlivé jevy pevně skloubeny, hierarchicky uspořádány a rozříděny podle několika plánů. Jednotlivé prostředky jazykové mají hodnotu jevů jazykových právě jen vzhledem k místu, které v celé struktuře zaujímají.“ A dále pak autor uvádí jednotlivé roviny a různé druhy vztahů mezi jednotkami těchto rovin (závislost, determinace atp.). Je překvapující, že zatímco oblast rovin a vztahů byla a je dále badatelsky rozvíjena (byť ne jednotně: Karcevskij, Jakobson, Trnka, ...), sám pojem struktury není ve

Vachkově úvodu do teorie a praxe Pražské školy (Vachek, 1966) zmiňován a explikován, ačkoli ve svém slovníku Pražské školy (Vachek, 1960) ony úryvky z Havránkových statí cituje (pojmu struktury nevěnuje zvláštní pozornost ani poněkud nevyvážený úvod k anglickému překladu tohoto slovníku, Čermák – Hajičová, 2003). – Strukturně-relační přístup najdeme ovšem už v Tezích (podle Vachka jde o formulace Jakobsonovy): „Žádnému jazykovému jevu nelze porozumět bez ohledu na systém, k němuž náleží“ (Pražský lingvistický kroužek, 1970, 1a, s. 35). (Systém se většinou chápe jako soubor entit vzájemně propojených sítí vztahů, která představuje jeho strukturu.)

Formulace konstatující, že jazyk je systémem *znaků*, patří v PŠ mezi *loci communes*. K de Saussurově sémiologii se přihlásil r. 1927 Trnka v Časopise pro moderní filologii v článku Sémasiologie a její význam pro jazykozpyt a po něm se pokusil rozpracovat sémiologii M. Weingart (1932a). V stati Sémiologie a jazykozpyt předpokládá, že se „toto bádání“ vypracuje v samostatnou vědu, nutně obecnou a srovnávací, a že jazykověda by byla „vlastně její součástí“.

Problémem znaku a znakovosti se obírali především Mukařovský a Jakobson. V úvodním slovu k 1. sešitu Slova a slovesnosti (Havránek et al., 1935) čteme, že tento problém patří k nejnaléhavějším filozofickým problémům současného kulturního přerodu, že veškerá skutečnost se dnešním člověku jeví jako říše znaků a že její průzkum je teprve v počátcích. A ovšem konstatuje se, že základní znakovou oblastí je jazyk. Rozvádět tu rozvoj a směřování sémiotických prací obou protagonistů, popř. dalších členů PLK, přinášející i jistou různost v interpretaci znaku a jeho fungování, zde probírat snad nemusím, avšak v jednom dalším oddíle svého výkladu poukážu na to, jak tato proklamovaná sémiotická orientace byla spojena s orientací historicko-sociologickou.

Ukazuje se však, že obecně sémiotická inspirace byla jediným momentem de Saussurova učení, které PŠ přijala bez hlubší revize, resp. které v zásadě neodmítla. Už Mathesius v referátu/článku Kam jsme dospěli v jazykozpytu (Mathesius, 1982a [1931]) konstatoval mimo jiné, že de Saussure „nedomyšlel své pojetí [synchronie] až do konce a že nemůžeme souhlasit se vším, co je obsaženo v jeho slavném *Cours de linguistique générale*“ (Mathesius, 1982a, s. 43). Ovšem obě základní myšlenky Kurzu, „požadavek synchronického rozboru jazyka a myšlenku jazykového systému, jazykové struktury“, pokládal za základní opěrný bod pro budování nové lingvistiky, „spolu s ideou jazykové funkce, kterou Baudouin proklamoval už před de Saussurem“ (ibid.). Explicitněji formuloval potřebu revize některých principů Kurzu r. 1963 Jakobson v článku *Efforts toward a means-ends model of language in interwar Continental linguistics* (Jakobson, 1964) a obšírněji už r. 1959 v referátu na mezinárodním sympoziu *Zeichen und System der Sprache* (Jakobson, 1962). Pokud se týče jazykového znaku, jde podle něho o revizi principů arbitrárnosti a lineárnosti – ukázalo se prý, že oba jsou iluzorní. (Ve skutečnosti však Jakobson uvádí jen některé oblasti nebo případy, v nichž tyto principy neplatí, takže nejde o iluzornost, nýbrž o omezenou platnost; v této souvislosti je třeba zmínit Mathesiovu distinkci „pojmenování popisná a značková“.) Z druhého jde Jakobsonovi o vztah synchronie a diachronie – nelze je ztotožňovat s dynamikou a statikou, oba páry se kříží. Toto přesvědčení nacházíme ovšem v podstatě už v Tezích: „Nelze klásti nepřekonatelné hráze mezi metodou synchronickou a diachronickou tak, jak to činí škola ženevská“ (Pražský lingvistický kroužek, 1970, 1b, s. 36). Dobrou formulaci tohoto postoje podal Trnka (1948): Ostrá hranice mezi jazykem jako systémem a nestruturní diachronií, která systém jen narušuje, je jasně fiktivní; jazyk se průběžně mění, i v současnosti, zůstává systémem v každém okamžiku svého vývoje (starý systém zaniká a nový se vytváří); z metodologických důvodů je však přípustné nastavit časovou dimenzi na nulu. Nesmíme ovšem zapomínat, že synchronní studium jazyka od počátku v PŠ převažovalo, v soulase s Mathesiovým přístupem inaugurovaným v jeho práci o potenciálnosti (1982b [1911]) a inspirovaným myšlenkami Masarykovými.

DANEŠ, František. Pražská škola: názorová univerzália a specifika. *Slovo a slovesnost* 69 (1–2), 2008, 9–20.

8

a duchovními výtvary lidských společenství, jako je právě jazyk; je tu dost obdobných základních principů, různých ovšem také. Zkrátka zajímavosti jazyka musíme pro sebe objevit, musíme udělat nějaký krok k tomu, aby se svět jazyka, našeho vlastního, mateřského, každodenního jazyka pro nás otevřel, abychom dovedli jeho opravdu podivuhodné vlastnosti vůbec vidět.

Vezměme například slovník – každý z nás někdy do něho nahlíží, ale vlastně jej nečteme; a přece i četba slovníku může být zajímavá věc. Uváděl si to jeden z mistrů českého jazyka, Vladislav Vančura, nad stránkami nového slovníku češtiny. Začel se do prvních stránek a napsal o tom toto:

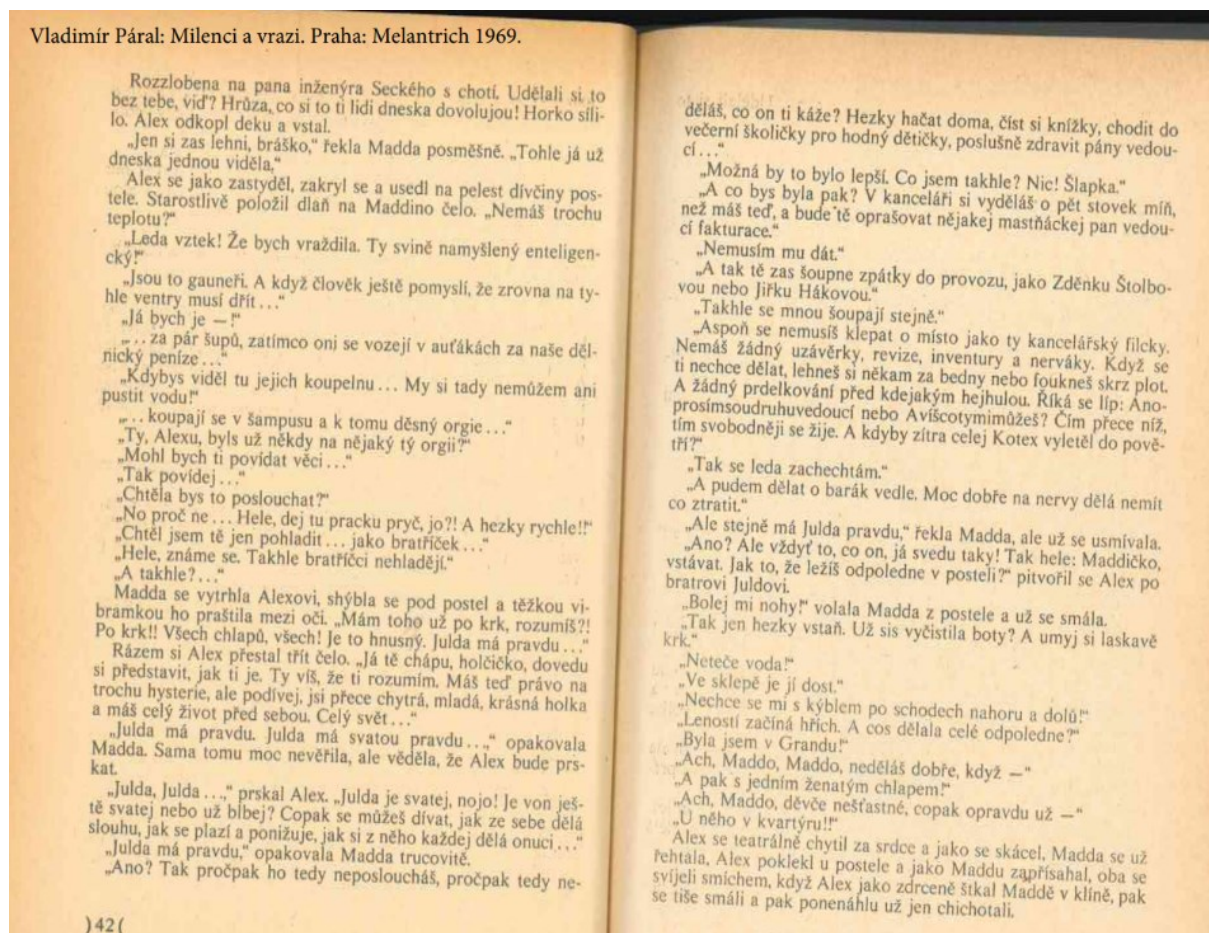
„Zaklepeme-li prstem na hřbet slovníku, změní se velkolepé osamocení významové a přemnohé z těchto slovíček se vztáhne k nějaké souvislosti. Jedno více a druhé méně se jen a jen třese zazníti ve svém příběhu. Bouch, bouchač, bouchačka, bouchanice, bouchar, boucharón! Kdopak by přeslechl zvukomalebný rozmar těchto slůvek? Kdopak by k bouch! – nepříčinil – pssst, či k bác! – letí do kouta? Kdopak necítí, že slova bouchač a bouchačka jsou zárodečné látky anekdotické? Kdo se nenakazí smíchem, který se line ze slůvka bouchanice? Dále praví učený slovníkář: bouchar – a to prý znamená v jakési hantýrce stodolu. Není tu vedle vědy, o které neškolený člověk nemůže mluvit, vtip na vtipu a netají se v podobné zevrubnosti cosi básnicky krásného?“

V mluvnici, v gramatice, můžeme zase najít zajímavosti jiného druhu. Není například zajímavé to, že v každé větě – přesněji v každé větě s určitým slovesem, a to znamená skoro v každé větě vůbec – musíme vy-

jádřit čas děje, o který jde? Všechno probíhá, jak víme, v nějakém prostoru, na nějakém místě a zároveň i v určitém čase. Prostor, místo ve větě určit můžeme, ale nemusíme. Například je řeč o utkání Sparty s Jihlavou v hokeji. Můžeme říci, kde se utkání hrálo či bude hrát, zda v Jihlavě, anebo v Praze, ale nutně to vyjádřit nemusíme. Řekneme například *V příštím kole hraje Sparta s Jihlavou*. Čas však vyjádřit na slovese musíme, sloveso musí být buď v čase minulém (*Sparta hrála s Jihlavou*), nebo v budoucím (*Sparta bude hrát s Jihlavou*), anebo konečně v přítomném (*Sparta právě hraje s Jihlavou*); a je tu ještě další možnost: *Vždycky, když Sparta hraje s Jihlavou...*; to znamená, že i při ději pojatém obecně, mimočasově, musí být sloveso v časovém tvaru (a to zpravidla v tvaru času přítomného).

Ale už slyšíme pochybovačnou otázku někoho, komu třeba nejsou problémy, kterými se budeme zabývat, blízké, totiž otázku, k čemu jsou takoveto výklady vlastně dobré, zda jsou potřebné a užitečné. Jistě na to nemůžeme odpovědět zevrubně, ale uvedeme alespoň jeden příklad, který věc osvětlí. Jde o to, jak může jedno maličké slovíčko někdy rozhodnout velkou (anebo jindy docela malou) věc. Vezměme třeba slůvko (spojku) *nebo*. Stalo se totiž před lety při rozhlasovém utkání „Sedm jednou ranou“, že jedno město málem prohrálo proto, že špatně porozumělo dané otázce. Ústně pronesená otázka zněla: *Jmenujte míčovou hru, ve které se užívá míč naplněného korkem nebo srnčími chlupy*. Soutěžící jednoho města jmenovali pozemní hokej, v němž se užívá pouze míč naplněného korkem, ale podle rozhodnutí odborného poradce měli uvést hru zvanou „kolová“, při níž se hraje buď míčem plněným korkem, nebo míčem plněným srnčími chlupy. Věta,

Text 4

Text 5

Frekvenční slovník češtiny

Frekvenční slovník češtiny je užitečným zdrojem informací nejenom pro širokou veřejnost, ale také pro lexikografy jako vhodný základ pro tvorbu heslářů. Je založen na textovém korpusu, jehož složení bylo proporcčně vyváženo tak, aby věrně zachycovalo současný psaný jazyk. Korpus byl zpracován automatickými metodami, po kterých však následovaly rozsáhlé manuální korekce. Tento lingvistický vklad spolu s dostatečně velkým reprezentativním korpusem, na němž je slovník založen, zajišťují vysokou spolehlivost předkládaných dat.

V hlavní části slovníku najdete 50 000 nejběžnějších apelativ spolu s údaji o jejich frekvenci, 2 000 nejčastějších vlastních jmen a 1 000 nejčastějších zkratk. Z dodatků se dále dozvíte, jaká interpunkční znaménka jsou nejpoužívanější, která písmena jsou v českém textu nejfrekventovanější či jak velkou část textu pokrývají tvary ve slovníku uváděných hesel.

Ke slovníku je přiložené CD, které umožňuje pohodlné prohlížení hesláře v elektronické podobě, jeho třídění a prohledávání podle nejrůznějších kritérií, a samozřejmě také ukládání vybraných hesel pro další zpracování.

Text 6

Mach a Šebestová

Jednou, na začátku vyučování, přišel do třídy pan ředitel a řekl, milí žáci, tedy především vy, kteří jste novými členy našeho biologického kroužku, chci vám říci, že si můžete určit nějaké zvířátko, které byste rádi chovali pro studijní účely, o peníze se starat nemusíte, škola vám to zvířátko koupí, hlavně se mezi sebou dohodněte, jakého živočicha byste chtěli vědecky pozorovat, a Šebestová řekla, prosím, nejlepší by byl asi slon, toho by mohl, pozorovat i tadyhle Mach, protože je krátkozraký, ale pan ředitel řekl, ale Šebestová, Šebestová, slon není žádné zvířátko, slon stojí hromadu peněz, kde bychom na to vzali, měl jsem na mysli křečka nebo morče, že ano, no, pokračujte, pokračujte, a pan ředitel opustil třídu a paní učitelka pokračovala ve vyučování. Ten den byl zrovna dějepis, probíraly se všelijaké zámořské objevy a paní učitelka vyprávěla, jak za dávných časů řádili na mořích piráti, jak vyvěšovali na svých lodích černé vlajky, na kterých byla lebka se zkříženými hnáty, jak loupili hlavně zlato a jak své poklady ukrývali na všelijakých ostrovech, a Šebestová řekla, teda, řeknu ti, Machu, to by bylo něco, dostat se k takovému pokladu, to by bylo peněz jako šlupek, co říkáš, a Mach řekl, člověče, Šebestová, já mám bezvadnej nápad, co když se mezi ty piráty vypravíme, máme přece sluchátko, a hned taky to sluchátko vytáhl a potichu řekl, prosím vás, my bysme se hrozně rádi dostali mezi piráty, co kradou jako straky a co zrovna vezou nějaký zlatý poklad, a ze sluchátka se ozvalo, ale pozor, aby se vám náhodou něco nestalo, octnete se mezi bandou zločinců a vyvrhelů, a Mach řekl, no tak dobře, tak ať je s námi taky Jonatán a celá třída s paní učitelkou, a sotva to řekl, byla celá třída i s tabulí v podpalubí jakéhosi starého korábu (...).

(M. Macourek, *Mach a Šebestová ve škole*)